

MODUS VIVENDI

MGR. LUKÁŠ HAMZA
TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Abstrakt

Predkladaný článok sa zaoberá otázkou úpravy vzťahu cirkvi a štátu. Osobitne sa zameriava na vzťah cirkvi a štátu v prvej Československej republike s poukazom na situáciu v spoločnosti a postoj vlády k cirkvi, ako aj na rokovania, ktoré viedli k neskoršiemu uzatvoreniu Modu Vivendi. Obsahom článku je proces prijatia a schválenia dokumentu zo strany Československa a Svätej stolice, ako aj analyzovanie vzájomných postojov a vzťahov, ktoré v tomto procese vznikli.

HAMZA, Lukáš. Modus Vivendi. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, roč. 3, 2011, č. 5, s. 31-40.

Úvod

Skončením prvej svetovej vojny sa utvorili podmienky na realizáciu dlhoročného úsilia slovenského a českého národa o samostatnosť od Rakúsko-Uhorska, ktoré vyústili do vzniku samostatnej Československej republiky. V novovzniknutom štáte bolo potrebné upraviť mnohé oblasti jeho fungovania, a to tak vnútri samotného štátu, ako aj na medzinárodnej úrovni. Československo s cieľom spolupracovať nadviazovalo diplomatické styky s ostatnými štátmi a ostatnými subjektmi medzinárodného práva. V tejto súvislosti sa dôležitou ukázala aj úprava otázky nadviazania diplomatických stykov so Svätou stolicou. Od roku 1918 sa tento problém podarilo čiastočne vyriešiť až koncom dvadsiatych rokov dvadsiateho storočia, a to Dohodou medzi Československou republikou a Svätou stolicou z roku 1928, nie však klasickou medzinárodnou dohodou formou konkordátu, ale uzatvorením Modu Vivendi.

Vzťah cirkvi a štátu – formy právnej úpravy a postavenie subjektov

Štát aj cirkev majú za úlohu dosiahnutie čo najlepších podmienok na život človeka a jeho dobro. Na napĺňanie týchto cieľov však používajú rozdielne prostriedky a vo svojich oblastiach sú autonómne. Vzťah cirkvi a štátu sa historicky vyvíjal a počas tohto vývoja sa uplatňovali na rôznych miestach rôzne modely. V dnešnej dobe je štandardné uzatváranie medzinárodných zmlúv, ktoré upravujú postavenie cirkví v štáte. Hlavnou úlohou týchto zmlúv je úprava pravidiel správania a spolupráce nezávislých a autonómnych strán zmluvy, ktoré majú slúžiť v prospech obyvateľov daného štátu. Štát sa

uzavretím podobných dohôd zaväzuje k rešpektovaniu a dodržiavaniu princípov náboženskej slobody, ktoré sú zároveň princípmi právneho štátu. Takáto dohoda je založená na plnej dôvere v jej dodržiavanie, keďže Svätá stolica nedisponuje armádou ani ekonomickým zvýhodnením.

Vzťah medzi štátom a cirkvou je vzťahom medzi mocou duchovnou – spirituálnou a svetskou. Cirkev a štát pôsobia pri výkone svojej činnosti vedľa seba. Súčasťou a podmienkou uznania štátu je okrem iných atribútov jeho obyvateľstvo. Každý človek má právo na náboženskú slobodu a jej slobodné vyjadrenie. Človek občan môže byť zároveň aj súčasťou cirkvi. Týmto dochádza k vzájomnému prepojeniu cirkvi a štátu. Pokiaľ dochádza k ich spoločnej činnosti, je tento vzťah potrebné upraviť aj po právnej stránke. Názory autorov na otázku komu priznať medzinárodnoprávnú subjektivitu nie sú jednotné.

Subjekty medzinárodného práva charakterizuje medzinárodnoprávna subjektivita.¹ Medzinárodnoprávna subjektivita suverénnych štátov je nesporná. Samostatné štáty sú považované za prvotné – originárne subjekty medzinárodného práva. Ich subjektivita je daná princípom efektivity. Suverénne štáty majú normotvornú spôsobilosť, sú tvorcami a ochrancami medzinárodného práva.²

Katolícka cirkev má tiež právnú subjektivitu, avšak podľa prevládajúcich odborných názorov nemá medzinárodnoprávnú subjektivitu. Nemôže teda vystupovať a konať ako subjekt medzinárodného práva. Je považovaná za spoločenstvo veriacich a náboženskú organizáciu univerzálneho charakteru. Medzinárodnoprávnú subjektivitu má však Svätá stolica, ktorá je považovaná za subjekt medzinárodného práva.³ Pod termínom Svätá stolica sa rozumie najmä hlava katolíckej cirkvi pápež a rímska kúria obsahujúca výkonné orgány.⁴ K medzinárodnému postaveniu pri uzatváraní medzinárodných zmlúv katolíckej cirkvi a v rámci nej Svätej stolice uvádza doc. Hišem: „*Svätá stoli-*

¹ Pod medzinárodnoprávnou subjektivitou sa rozumie spôsobilosť byť nositeľom práv a povinností na úrovni medzinárodného práva verejného. Obsahom tejto medzinárodnoprávnej subjektivity sú dva aspekty. Prvým je aspekt konštitutívny zahrnujúci vznik a založenie subjektu na základe medzinárodného práva. Druhým je potom uznanie medzinárodným spoločenstvom ako aspekt deklaratórny. Porov. HRICOVÁ, I. *Medzinárodné právo verejné*, s. 27 a nasl.

² MRÁZ, S. *Medzinárodné právo verejné*. Prvé vydanie. Banská Bystrica : PrF UMB Banská Bystrica a Bratia Sabovci, s.r.o., 2007, s. 95, 96.

³ Medzinárodnoprávne postavenie Svätej stolice je obdobné ako postavenie štátov. Je považovaná za „osobitný subjekt medzinárodného práva“. Štát Vatikán je podľa prof. Šmida pre Svätú stolicu priestorom, ktorý jej poskytuje územie, občianstvo a ďalšie podmienky fungovania.

⁴ Porov. ŠMID, M. Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou, In *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2000*. Bratislava, 2001, s. 115.

ca ako strana konkordátnej zmluvy je verejnoprávnym titulárom subjektu katolíckej cirkvi. V medzinárodných vzťahoch obdobne patrí katolícka cirkev k medzinárodne mimoriadnym organizáciám, pretože je jedinou náboženskou spoločnosťou so všeobecným charakterom, ktorá je vybavená znakom duchovnej suverenity, a ako taká má verejnoprávnu subjektivitu medzinárodného charakteru.“⁵ Zatiaľ čo štáty na medzinárodnej úrovni konajú prostredníctvom svojich orgánov, cirkev vystupuje prostredníctvom Svätej stolice. Pri charakteristike zmluvných strán stojí na jednej strane samostatný a nezávislý štát, ktorý je subjektom medzinárodného práva. Na druhej strane Svätá (Apoštolská) stolica, ktorá je najvyšším štatutárnym zástupcom katolíckej cirkvi a vystupuje v jej mene pri rokovaniach so štátom. Sama osebe je subjektom medzinárodného práva, ktorý vystupuje vo svojom mene ako strana medzinárodných zmlúv. Z hľadiska medzinárodného práva je subjektom de iure i de facto. Medzinárodné spoločenstvo nikdy nevznieslo námietky voči medzinárodnej subjektivite Svätej stolice.

Situácia v Československu po prvej svetovej vojne

Cesta k vzniku Československa ako samostatného a nezávislého štátu bola zložitá a plná prekážok. Po prvej svetovej vojne sa sformovalo mnoho nových štátov. Medzi nimi aj Československo. Už počas vojny sa začali vyvíjať snahy o vznik samostatného štátu Čechov a Slovákov. Významné boli najmä Clevelandská dohoda podnecujúca na vznik spoločného štátu a neskôr Pittsburská dohoda. Snahy o spoločný štát vyústili 28. októbra 1918 v Prahe do vyhlásenia prvej Československej republiky. Slovenskí politici sa k spoločnému štátu prihlásili o dva dni neskôr Martinskou deklaráciou. Právnym základom spoločného štátu bol zákon č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného československého štátu. Týmto zákonom boli recipované „všetky doterajšie krajinské a ríšske zákony a nariadenia“ a „všetky úrady samosprávne, štátne a župné, ústavy štátne, krajinské, župné a najmä obecné“.⁶ Územie Československa sa z politicko-správneho hľadiska delilo na územnosprávne celky Čechy, Morava, Sliezsko, Slovensko a Podkarpatská Rus. Z bývalej rakúsko-uhorskej monarchie sa recipovali okrem štátoprávných noriem aj cirkevno-právne.⁷ Rozdelenie a vymedzenie cirkevných provincií však také jednoznač-

⁵ HIŠEM, C. Konkordáty v dejinách a ich význam In *Modus Vivendi v historii Katolíckej cirkve v Československu: Sborník z medzinárodnej konferencie konanej v Olomouci*. Olomouc, 2005.

⁶ Zákon Národného výboru československého č.11/1918. In SIVÁK, F. a kol. *Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava : UK, 1996, s. 19-20.

⁷ Pre oblasť Čiech, Moravy a Sliezska to boli najmä: zákon č. 142/1868 r.z. o všeobecných právach štátnych občanov, zákon č. 47/1868 r.z. o manželských otázkach

né nebolo a stalo sa v ďalšom vývoji problematickým. V roku 1921 sa uskutočnilo sčítanie obyvateľstva, pričom ku katolíckej viere sa hlásilo 80,22 % ľudí. Novovzniknutá československá cirkev získala 7,28 % a 5,32 % obyvateľstva sa neprihlásilo k žiadnemu vyznaniu. Ostatné percentá obyvateľstva sa prihlásili prevažne k protestantským cirkvám.⁸ Na Slovensku bolo rozvrstvenie veriacich v roku 1930 nasledovné:

Tabuľka počtu veriacich na Slovensku v roku 1930

Náboženské zloženie	Počet
rímskokatolíci	2 384 146
gréckokatolíci	213 701
českobratská cirkev	5 941
nemeckí evanjelici	1 496
evanjelici augsburského vyznania	399 867
reformovaná cirkev	145 743
pravoslávni	9 067
československá cirkev	11 572
židovské náboženstvo	136 615
iné cirkvi	4 185
bez vyznania	16 900
neudali	626

Československá republika sa svojimi postojmi k cirkvám a náboženstvu ako takému napriek pomerne vysokému percentu veriacich v žiadnom prípade nemohla považovať za „konfesijný“ štát. Išlo skôr o liberálnodemokratickú formu zriadenia so silnou konfesionalitou katolíckeho vyznania svojich

kach, zákon č. 48/1868 r.z. o pomere školy k cirkvám, zákon č. 49/1868 r.z. o medzikonfesijných pomeroch, zákon č. 50/1874 r.z. o príspevkoch do náboženského fondu a zákon č. 68/1874 r.z. o zákonnom uznaní spoločností náboženských. Pre územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi boli recipované najmä: zák. čl. XX/1848 o náboženstve, zák. čl. XXXVIII/1868 o ľudových školách, zák. čl. LIII/1868 o recipocite zákonom prijatých kresťanských konfesií, zák. čl. XXXI/1894 o obligatórnom civilnom sobáši a zák. čl. XLIII/1895 o slobodnom vyznaní náboženstva. Porov. ČEPLÍKOVÁ, M. Právny a organizačný vývoj cirkví a náboženských spoločností po roku 1918. In *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2000*. Bratislava, 2001. s. 110, 111.

⁸ Porov. DOLINSKÝ, J. *Cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Dobrá kniha, 1999, s. 18.

občanov. V prvých rokoch po vzniku Československej republiky sa dokonca stala aktuálnou aj odluka cirkvi od štátu.⁹ Roku 1918 bol ustanovený poradný zbor pre riešenie cirkevno-politických vecí, často označovaný aj ako odluková komisia. Malo ísť o radikálnu formu odluky zavedením francúzskeho systému odluky (tzv. odluka nepriateľská).¹⁰ Rozhodujúci zápas o odluku sa však odohral pri zostavovaní ústavy Československej republiky v roku 1920. Z mnohých návrhov sporného ustanovenia ústavy sa však do konečnej podoby dostal iba upravený paragraf v znení *Sloboda svedomia je zaručená*.¹¹ Odluka teda z ústavy úplne vypadla a nakoniec sa nerealizovala vôbec pre odmietavé stanovisko slovenských predstaviteľov, ako aj časti českej politickej scény a bola založená ad acta.

Vzťah ku katolíckej cirkvi bol iný v českej časti a iný v slovenskej časti republiky. Najmä česká inteligencia a časť duchovenstva sa postavili negatívne voči cirkvi a pápežovi ako jej hlave. Dôvod takéhoto postoja možno nachádzať aj v histórii, keď katolícka cirkev udržiavala nadštandardné styky s habsburskou monarchiou. O to prekvapujúcejšie sa môže zdať postoj Svätej stolice, ktorá krátko po vzniku Československej republiky uznala nový štát. V čase neistoty ďalšieho vývoja a najmä snáh Maďarska nárokovúceho si stav pred prvej svetovej vojny tento krok Svätej stolice československá vláda uvítala. Bolo potrebné upraviť mnohé otázky medzi novou republikou a cirkvou. Oficiálne boli diplomatické styky medzi Československom a Vatikánom nadviazané už v septembri 1919 odovzdaním dokumentu potvrdzujúceho uznanie novej republiky zo strany Svätej stolice. Apoštolským delegátom v Československu sa stal Mons. Micara. Zaznievali však aj názory politikov, ktorí považovali udržiavanie diplomatických stykov so Svätou stolicou za zbytočné. Na vzájomné vzťahy katolíckej cirkvi a novej republiky negatívne vplývali aj okolnosti z 8. januára 1920, keď časť reformného hnutia českých duchovných založila tzv. československú cirkev, ktorej cieľom bolo, aby bola

⁹ Pre lepší obraz situácie uvádzame vystúpenie poslanca Františka Mareka v komisií, ktorá mala pripraviť odluku cirkvi od štátu: „... my, v čsl. Štáte, sme demokratickými republikánmi, zatiaľ čo cirkev katolícka, uznávajúca neomylnosť a univerzálny episkolát pápežov, je riadená monarchistickým princípom a je po tejto stránke vyslovene živlom protirepublikánskym – teda politicky aj živlom protiústavným.“ Porov. HALAS, X. F. *Fenomén Vatikán idea, dejiny a súčasnosť pápežství – diplomacie Svatého stolce – České země a Vatikán*. Brno, 2004, s. 534.

¹⁰ Pri odluke štátu od cirkvi možno rozlíšiť spôsoby samotnej odluky. Okrem francúzskeho systému, tzv. nepriateľskej odluky, teória pozná v americkom systéme úplne priateľskú odluku a v nemeckom systéme koordinovanú odluku. Porov. KONÍČEK, J. *Modus Vivendi, forma, obsah, charakteristika a význam*. In *Zborník z medzinárodnej konferencie konanej v Olomouci 2005*, s. 13.

¹¹ Porov. HALAS, X. F. *Fenomén Vatikán idea, dejiny a súčasnosť pápežství – diplomacie Svatého stolce – České země a Vatikán*. Brno, 2004, s. 536.

ustanovená za štátnu cirkev.¹² Nová „národná“ cirkev dosiahla pomerne značný úspech v Čechách, menší na Morave a zanedbateľný na Slovensku, kde sa do jej radov hlásili najmä prisťahovalci z Čiech.

Vyhrotenie situácie vo vzájomných vzťahoch, ktoré takmer na rok prerušilo rokovania o dohode, boli oslavy výročia upálenia Jana Husa.¹³ V deň výročia došlo k urážkam katolíckej cirkvi a pražský nuncius Mons. Marmaggi na protest opustil Prahu. K zlepšeniu situácie a tým aj posunu vo veci úpravy vzájomného vzťahu medzi Československom a Svätou stolicou došlo po prijatí tzv. kongruového zákona, publikovaného ako zák. č. 122/1926 Zb. o finančnom zabezpečení duchovných. V tomto zákone boli stanovené kňazské platy a ich výška bola dopĺňaná zo štátnych prostriedkov. Okrem toho na štát prešlo zabezpečenie náhrady nákladov na financovanie bohosloveckých fakúlt a vzdelávanie kňazov.¹⁴

Problémom však aj naďalej ostávala cirkevná správa, ktorá sa ani vznikom republiky nezmenila. Situácia bola zložitá najmä na Slovensku. Biskupi presadzovali maďarizáciu a pod Ostrihomskú arcidiecézu stále spadalo 404 slovenských farností. Aj preto jednou z prvoradých úloh vlády bolo vyriešiť otázku nahradenia pôvodných maďarských biskupov a kňazov novými, so slovenským povedomím a úprava hraníc slovenských diecéz. Na túto požiadavku Svätá stolica čiastočne reagovala, keď vymenovala pre Slovensko 13. novembra 1920 troch nových biskupov: Dr. Karola Kmeťku pre Nitru, Jána Vojtaššáka pre Spiš a Mariána Blahu pre Banskú Bystricu. Jediným biskupom, ktorý nebol po vzniku republiky vymenený, bol Augustín Fisher-Colbrie.¹⁵

Otázka cirkevnej organizácie

V septembri 1923 vystriedal zástupcu Svätej stolice v Československu Clementa Micaru nový pápežský diplomat Francesco Marmaggi. Jeho primárnou úlohou bolo pripraviť dohodu medzi Československou republikou

¹² Základnými požiadavkami kňazov žiadajúcich zmenu bolo presadenie dobrovoľnosti celibátu a zavedenie národného jazyka do liturgie. Prvá požiadavka bola pre Vatikán absolútne neprijateľná, pri druhej bol pápež Benedikt XV. naklonený čiastočným ústupkom.

¹³ Prezident republiky T. G. Masaryk prevzal nad oslavami protektorát a nad Pražským hradom dokonca vyvesil čiernu husitskú vlajku s červeným kalichom. Porov. HALAS, X. F. *Fenomén Vatikán idea, dejiny a súčasnosť pápežství – diplomacie Svätého stolce – České země a Vatikán*. Brno, 2004, s. 549.

¹⁴ Porov. ŠABO, M. *Štát a cirkev na Slovensku, vývoj financovania cirkvi*. Prvé vydanie. Bratislava : vydateľské družstvo Bratislava, 2006, s. 42-46.

¹⁵ Porov. LENČIŠ, Š. *Situácia Katolíckej cirkvi na Slovensku po roku 1918*. In *Zborník z medzinárodnej konferencie konanej v Olomouci*, 2005, s. 36-39.

a Svätou stolicou.¹⁶ Návrh tejto dohody medzi štátom a Svätou stolicou predložil o rok neskôr československej vláde. Tá ho však prepracovala spôsobom, v ktorom si vyhradzovala právo vymenúvať niektorých biskupov, odvodzujúc toto právo od starého práva uhorských kráľov a rakúskych cisárov, čo bolo pre Svätú stolicu neprijateľné.

V roku 1923 prebehli rokovania, ktorých cieľom bolo zriadenie komisie na nové rozdelenie diecéz. Sporným sa však stal spôsob správy cirkevných majetkov a pozemková reforma. Vzájomné rokovania československej vlády so Svätou stolicou nebolo možné vykonávať iba u zástupcu Svätej stolice v Prahe, ale taktiež rokovania s ústrednými orgánmi katolíckej cirkvi v Ríme. Za zástupcu Československej republiky pri Svätej stolici bol vymenovaný Kamil Krofta.

V súvislosti s usporiadaním diecéz treba poukázať na ďalšiu oblasť, ktorá zo samotného usporiadania vyplýva. Ide o správu cirkevného majetku, ktorý spadal pod diecézy na území Slovenska a Maďarska. Maďarské cirkevné kruhy na Slovensku, v Maďarsku a pri Svätej stolici vo Vatikáne dokonca vyvíjali aktivitu zriadiť maďarské biskupstvo na slovenskom území. Tieto snahy však Svätá stolica nepodporila a návrh bol zamietnutý.

Problematickou otázkou bola správa cirkevných majetkov. Pri ich vymedzení treba vychádzať z faktu, že po roku 1918 sa na území Slovenska dal rozlišovať cirkevný majetok, ktorý patrilo do vlastníctva právnických osôb so sídlom v Československu, a ten, ktorý patrilo do vlastníctva právnických osôb so sídlom na území Maďarska. Všeobecnými nariadeniami – zák. č. 215/1919 Zb., č. 132/1919 Zb. a č. 6525/1919 Zb. prevzala správu cirkevných majetkov do svojej správy československá vláda. Túto správu pôvodne vykonávala centrálna komisia rímskokatolíckych majetkov pre Slovensko v Bratislave.¹⁷ Namiesto centrálnej komisie vznikla likvidačná komisia pri referáte školstva a národnej osvety v Bratislave, ktorej súčasťou sa neskôr stal aj biskup Ján Vojtaššák. Hospodárenie tejto komisie bolo úspešné iba krátkodobo. Majetkovú otázku partikulárne riešil vo svojich ustanoveniach až *Modus Vivendi*.¹⁸

Prijatie Modu Vivendi

Ako už vyššie uvádzame, dohoda medzi štátom a Svätou stolicou, kde vystupuje ako subjekt medzinárodného práva na jednej strane Svätá stolica a na

¹⁶ Porov. HALAS, X. F. *Fenomén Vatikán idea, dejiny a súčasnosť pápežství – diplomacie Svätého stolce – České země a Vatikán*. Brno, 2004, s. 548.

¹⁷ Bola zrušená nariadením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 4/1923, 9656/1923 zo dňa 15. októbra 1923.

¹⁸ Porov. ZUBKO, P. Otázka cirkevných majetkov na Slovensku In *Modus Vivendi v histórii Katolíckej cirkvi v Československu: Sborník z mezinárodní konference konané v Olomouci*. Olomouc, 2005, s. 43-56.

druhej strane suverénny štát, máva väčšinou charakter konkordátu.¹⁹ V prípade Československej republiky išlo o špecifickú formu uzavretia dohody medzi týmito zmluvnými stranami. V tomto dokumente ide o úpravu vzťahu medzi cirkvou a štátom, ktorý možno označiť ako prijatý na čas, *pokiaľ to je nutné, nevyhnutné*. Ide teda iba o dočasnú úpravu vzťahov štátu a cirkvi formou cirkevno-politickej zmluvy na úpravu hlavných otázok, dokiaľ nebudú vzťahy upravené podrobne.²⁰

O zmluve sa viedli dlhé rokovania, ktorých predmetom boli najmä problémy týkajúce sa zladenia hraníc diecéz so štátnymi hranicami, spôsob vymenúvania biskupov a správy cirkevných majetkov. K ustáleniu textu dohody došlo v decembri 1927. Na príprave dohody sa zo strany Svätej stolice podieľal Mons. Borgongini Duca a z československej strany K. Krofta. Vláda schválila text dokumentu 20. januára 1928. Keďže nešlo o konkordát, na platnosť dohody stačila iba výmena reverzálnych nót. Dohoda na svoju platnosť a účinnosť nepotrebovala schvaľovací proces vykonaný parlamentom, dokonca ju nepodpísal ani prezident T. G. Masaryk. Samotná zmluva bola veľmi krátka, obsahovala iba šesť článkov. Oficiálne znenie textu bolo vyhotovené vo francúzskom jazyku.

Prvý článok dohody bol pre Československo mimoriadne dôležitý. V ňom sa strany dohodli, že žiadna časť Československej republiky nebude podliehať ordinárovi, ktorého sídlo je za hranicami Československa, a že žiadna diecéza z československého územia nebude presahovať do iného štátu. S cieľom vymedziť hranice diecéz mali byť zriadené dve komisie. Jedna vytvorená zo strany Svätej stolice a druhá zo strany československej vlády.²¹ Druhý článok upravoval správu cirkevných majetkov a stanovoval, že vnútená správa vykonávaná nad hnutelným a nehnuteľným majetkom cirkvi je len dočasná. Otázku cirkevných rádov a kongregácií, ktorých domy sú v ČSR, upravoval tretí článok spôsobom, že rády a kongregácie nebudú podliehať predstaveným provinciálnych domov v zahraničí. Vo štvrtom článku strany upravili vymenúvanie biskupov. Československá vláda sa vzdala nominačného práva rakúskych cisárov a uhorských kráľov a Svätá stolica sa naproti tomu zaviazala vláde oznámiť meno kandidáta arcibiskupa a biskupa, aby sa zistilo, či vláda nemá proti nemu námietky politického charakteru. Okrem toho, tento článok upravoval aj povinnosť štátneho občianstva u budúcich prelátov. Dô-

¹⁹ Modus Vivendi je oproti konkordátu nižší stupeň dohody medzi Vatikánom a štátom.

²⁰ Porov. ŠÍMA, J. Právo Konkordátní In Modus Vivendi v historii Katolické církve v Československu: *Sborník z mezinárodní konference konané v Olomouci*. Olomouc, 2005. s. 36.

²¹ Otázka vymedzenia hraníc diecéz bola problematická najmä v prípade Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

vod, prečo československá vláda trvala na tejto požiadavke, spočíval najmä v obave, aby sa na miesta cirkevných hodnostárov nedostávali maďarskí duchovní, ktorí by presadzovali svoj vplyv na území Československej republiky. Piaty článok stanovil povinnosť cirkevných hodnostárov zložiť prisahu vernosti republike. V šiestom článku československá vláda prevzala na seba záväzok previesť čím skôr zákonnú platnosť dohody.

Modus Vivendi určil všeobecné zásady vzťahov Svätej stolice a Československej republiky. Dohoda riešila úpravu problémov iba rámcovo a nevenovala sa im do hĺbky, čo sa v konečnom dôsledku ukázalo ako veci prospešné pre obe strany najmä z dôvodu, že novovzniknuté otázky, ktoré neboli v Mode Vivendi upravené, sa darilo vyriešiť flexibilnejšie. Vo veciach, ktoré neboli upravené, sa uplatňoval právny stav z čias Rakúsko-Uhorska. V medzivojnovom období neboli zo strany Svätej stolice voči Československej republike namietané žiadne porušenia Modu Vivendi. Pápež Pius XI. vydal bulu *Ad ecclesiastici regimini*, ktorá upravovala otázku členenia diecéz. Jej základom bol práve Modus Vivendi. Bula vyčlenila z Jágerskej cirkevnej provincie diecézu Košickú, Spišskú a Rožňavskú. Z Ostrihomskej cirkevnej provincie zase Banskobystrickú, Nitriansku, Prešovskú a Mukačevskú diecézu. Všetky diecézy nachádzajúce sa na Slovensku boli priamo podriadené Svätej stolici.²²

V Československu chýbala vôľa strán uzatvoriť konkordát, v ktorom by sa vyjadril názor oboch kontrahentov na povahu vzťahov cirkvi a štátu, ale aj napriek tomu existovali oblasti, kde sa strany dokázali zhodnúť. Analógiu k Modu Vivendi v danom období predstavovala dohoda (*convention*), ktorú podpísala Svätá stolica s Portugalskom. Z hľadiska štruktúry bola podobná v tom, že riešila iba niektoré základné otázky, v ktorých sa strany dokázali zhodnúť. Oba dokumenty sú si podobné v tom, že cirkvi nepriznávali žiadne výnimočné privilégia, avšak poskytovali jej slobodu a priestor potrebný na činnosť.

Z pohľadu medzinárodného práva má uzavretie Modu Vivendi v danom čase význam aj v tom, že Československo uzatvorilo zmluvu so Svätou stolicou ešte pred tým, ako boli uzavreté lateránske dohody, na ktorých základe bol obnovený vatikánsky štát. Československá republika sa tak zaradila medzi štáty, ktoré *de iure* uznali pápežovu suverenitu aj v období neexistencie vatikánskeho štátu v rokoch 1870 – 1929.

Ustanovenia Modu Vivendi neboli počas celého času vypovedané žiadnou z vládnych mocí. Na území bývalej ČSR sa však prakticky od začiatku druhej svetovej vojny s malou povojnovou výnimkou neuplatňoval. Samostatné Slovensko so Svätou stolicou podpísalo základnú zmluvu až v roku 2000.

²² ŠABO, M. *Štát a cirkvi na Slovensku, vývoj financovania cirkví*. Prvé vydanie. Bratislava : vydavateľské družstvo Bratislava, 2006, s. 49-51.

Recenzent: doc. JUDr. Vladimír Vrana, PhD.

HAMZA, Lukáš. Modus Vivendi. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, Vol. 3, 2011, No. 5, p. 31-40.

At The end of World War I. were formed the conditions for the realization of long-standing efforts to Czech and Slovak nation for independence from Austria – Hungary, which resulted in the establishment of an independent Czechoslovak Republic. The article deals with documents, Modus Vivendi, in terms of its creation, circumstances and events that led to it. In newly formed state was necessary to modify several areas of its operations, within the State itself as well as internationally. Czechoslovakia for cooperation is consequent diplomatic relations with other states and other international bodies. An important event was the establishment of diplomatic relations with the Holy See and the Church's relationship adjustment in the new country. Since 1918, this problem has been solved in part to the late twenties of the twentieth century and the Agreement between the Czechoslovak Republic and the Holy See from 1928, but not the classic form of a concordat by international agreement, but the conclusion of legally separate documents MODUS VIVENDI fashion.